

շատր կտրելէն անցնելէն ու 680 վերսթ տեղ վազելէն ետեւ՝ Զօքա կղզւոյն զիմաց կթափի խաղաղական Ովկիանոսին մէջ:

Ամուռ գետը վերջի տարիներս աւելի ծանօթացաւ եւրոպայի, որովհետեւ Ռուսիոյ Չինաց հետ բրած դաշնադրութեամբը Չինաց բոլոր այն վարի գաւառները զորս Ամուռ կոռոզէր՝ անցան Ռուսաց ձեռքը, ու Ամուռի ջրերն եղան բնական սահմանագլուխ երկուց կայսերութեանց:

Ռուսաց տէրութիւնը այս դաշնադրութեամբ ոչ միայն նոր եւ բնդարձակ գաւառներու տէր եղաւ, այլ որ աւելի մեծն է՝ իւր ասիական վաճառականութիւնը Ամուռ գետոյն ձեռքովը բոլորովին նոր կեանք կառնու, վասնզի այսուհետեւ կրնայ Սիպիրի վաճառքները այս մեծաշաղթ գետին ընթացքովը դրկել յՈվկիանոս ու

անկէց յԱմերիկա եւ յԵւրոպա: Ուր առաջ եւրոպա վաճառք բերելոյ համար պէտք էր հազար վերսթ նամբայ ընել, եւ ահա այնպիսի անկոխ ու անանցանելի տեղերէ: Այսու՝ Սիպիրի մեծամեծ ճոխութիւններէն տէրութիւնը չէր կրնար մեծ օգուտ մը քաղել: Իսկ այժմ արդէն սկսան շոգենաւերը բանիլ Ամուռի ջրերուն մէջ, գաղթականներ կորկուին ու կհաստատուն սահմանագլխին եզերքը, ու վաճառականութիւնը տէրութեան հովանաւորութեամբը մեծ գործունէութիւն սկսաւ ցուցնել:

Դրուած գեղեցիկ պատկերին մէջի երեւցողները Չինկիան լեռներն են, որոց մէջէն կանցնի Ամուռ. բնակարան երեւցած կողմը՝ Ռուսիոյ մասն է, իսկ զիմացի ափունքը՝ Չինաց սահմանագլուխն է:

ԵԿԵՂԵՅԻ ՍՐԲՈՅՆ ՅՈՎԱԿԻՄՈՅ ԵՒ ԱՆՆԱՅԻ ԻԹԷՈԴՈՍԻԱ,

եւ պաշտպան քաղաքին

ՀԱՅՍ ՊԱՐՈՆ ՆԱՀԱՏԱԿ

Իրիմու Հայոցս, եւս եւ ուրիշ քրիստոնեայ ազգաց, անուանի ուխտատեղիներէն մէկն եղեր է հարիւրաւոր տարիներէ իվեր՝ Թէոդոսիոյ հարաւային կողմը բարձրադիր լեռան վրայ շինուած ծովահայեաց եկեղեցին սրբոց Յովակիմայ եւ Աննայի, ծնողաց Ս. Աստուածածնի:

Ատենով այս եկեղեցւոյն քովը վանք է եղեր. եւ Թէոդոսիա քաղաքը այնչափ բնդարձակ էր կրնէն, որ հայ բնակիչներուն տները մինչեւ այն վանքին քովերը կհասնէին: Այն ժամանակները ութսուն հազար հայ կհամրուի եղեր այս տեղ:

Դրեթէ հարիւր տարի կայ որ այն վանքը բոլորովին քանդուեր անհետացեր է. բայց եկեղեցւոյն երեք աւերակ սրատերը գետնին երեսէն տեղ տեղ կէս կանգուն՝ տեղ տեղ ալ մինչեւ չորս կանգուն մնացած, եւ փլատակի քարե-

րովը ծածկուած, օրէ օր փճանալու վրայ էր: Այսու ամենայնիւ բարեպաշտ ժողովուրդները զարմանալի ջերմեւանդութեամբ եւ հաւատով անդադար այն տեղը ուխտի կյաճախէին, եւ շատր իրենց եռանդուն խնդիրքը ընդունած՝ լեռնէն վար կիջնային ուրախութեամբ:

Անկէց իզատ՝ սրբոց Յովակիմայ եւ Աննայի տօնին օրը այն աւերակներուն մէջ ժամ ու սուրբ պատարագ կմատուցուէր, թէպէտեւ ետքը նոյնպէս անպատասպար երեսի վրայ կձգուէր սուրբ սեղանը՝ կոխան անցաւորաց եւ անբանից:

Ուխտաւորաց զխաւաւորութեանը մէջ անմոռանալի էր եւ է միշտ՝ նաեւ նոյն եկեղեցւոյն մէջ թաղուած Լոյս Պարոն նոր նահատակին գերեզմանը, որոյ աւերակացը վրայ իրենց ջերմեւանդութիւնը կկատարէին, բայց եւ ո-

րոշ չէին գիտեր նորա սուրբ ոսկերաց եկեղեցւոյն որ կողմը հանգչիլը:

Այժմու Առաջնորդին առաջին ջանքերէն մէկն եղաւ անցեալ 1858 տարւոյն մէջ՝ այն սուրբ ուխտատեղին վերանորոգել, այսինքն հին հիմանցը վրայ բարձրացրնել եկեղեցւոյն չորս պատերը եւ ծածկել. եկեղեցւոյն դիմացն ալ, հին վանքին աւերակներուն տեղը, չափաւոր մեծութեամբ ժամատուն կամ ժամակոչի բնակարան մը կանգնել: Ուստի իւր վիճակին հաւատացելոց առատաձեռնութեանն ու ջերմեռանդ բարեպաշտութեանը դիմեց շրջաբերական նամակով մը, որոյ օրինակը այս է.

„Յխուսի Քրիստոսի ծառայ Գաբրիէլ վարդապետ
Այվազեան Տեղալիս Առաջնորդ. եւ այլն:

„Յայտ լիցի Քրիստոսասէր ժողովրդոց՝
զի իկարգի անդ փառաւորեալ ուխտատեղեաց վիճակիս մերոյ հռչակաւոր է առ մերազնեայ հաւատացեալս եւ առ օտարազգի ժողովուրդս Քրիստոնէից կիսակործան եկեղեցի Սրբոցն Յովակիմայ եւ Աննայի որ է մերձ թէոդոսիա:

„Մինչեւ ցմեր իսկ աւուրս խուռն բազմութիւնք բարեպաշտից անդադար դիմեն անդր հաւատով եւ առնուն զհայցուածս իւրեանց, մանաւանդ յուխտի աւուրսն, յորս եւ պատարագն սուրբ մատչի իվերայ ցաւալի աւերակաց եկեղեցւոյն:

„Հայս գեղեցիկ եռանդն հաւատացելոց անսեալ մեր՝ փառս առաք Աստուծոյ եւ քաջալերեալ յուսով բարեխօսութեան գերերջանիկ ծնողաց Տիրամօրն, խորհեցաք բաձրացուցանել զորմունս եկեղեցւոյն իվերայ բուն իսկ հին եւ հաստատուն հիմանց նորին, եւ ծածկել զշինուածն վայելուչ յարկաւ եւ զմբէթիւ:

„Եւ արդ սովին յորդորական գրովս հրաւիրեմք առ հասարակ զբարեպաշտ հաւատացեալս ի Քրիստոս զարս եւ զկանայս՝ փութալ հաղորդս լինել այսմ բարեգործութեան, տա-

լով զիւրաքանչիւր նուէրսն կամաւորս, եւ արձանագրելով իտեորակի աստ զանուանս իւրեանց եւ զնուիրեալ գումարսն՝ որ շատ եւ որ սակաւ: Ընդ որոյ եւ զհատուցումն փոխարինին մաղթեմք նոցա իրաշագործ եւ յառատապարգեւ բաշխողէն ամենայն բարութեանց՝ որ սքանչելին է իսուրբս իւր:“

Այս նամակն որ վիճակին ամենայն եկեղեցեացը մէջ կարդացուեցաւ, իսկոյն փութացան բարեպաշտ ժողովուրդները բառ չափու կարողութեան իրենց տուրքը նուիրել, անունին եւ տուածնին գրելով ժապաւինեալ եւ վաւերացեալ տեորակներու մէջ, ինչպէս որ տեղոյս կարգն է:

Այս կերպով հաւաքուած ստրկին գումարը 5000 բուպլիէն աւելի եղաւ, շինութեանը ծախքին գրեթէ հաւասար, եւ Խալաթեան Բախշի ազգասէր եւ բարեպաշտ վաճառականը յուղարկեց Մոսքուայէն նորաշէն տաճարին նուէր մէկ գեղեցիկ սկիհ մը եւ բուրվառ:

Եկեղեցւոյն շինութեան նաւակատեաց հանդէսը փառաւորապէս կատարուեցաւ 1859-ին, ապրիլի 28-ին, յորում բոլոր ժողովուրդը եկեղեցական զարդերով ու երգերով թափօրապէս գնաց Հրեշտակապետաց եկեղեցիէն մինչեւ նորաշէն եկեղեցին, եւ հոն ներկայ եղաւ հանգիստւոր պատարագին, ու այն հանդիսին յարմար իմաստով տրուած քարոզին:

Այնուհետեւ սովորութիւն ալ դրուեցաւ որ ամէն տարի՝ բաց իսրբոց Յովակիմայ եւ Աննայի տօնին օրէն, որ եկեղեցւոյն բուն ուխտի օրն է, ապրիլի 28-ին այն նաւակատեաց յիշատակը կատարուի հանգիստւոր կերպով իպատիւ Պարոն Լոյս Նահատակին՝ մասնաւոր պաշտպանին Թէոդոսիոյ եւ ամենայն ազգիս Հայոց:

Այս տարուան նաւակատեաց օրը շարադրուած բանաստեղծութիւնը ղենեք այս տեղ.